Урок 6. Компактність в топологічних просторах

Задача 6.1. Доведіть, що тривіальний простір завжди є компактним.

Розв'язок. Тривіальна топологія має вигляд $\tau = \{\varnothing, X\}$. Отже, єдиним відкритим покриттям множини-носія X є вона сама. Таким чином, в довільному відкритому покритті (що складається із одного елемента — самої множини X) існує скінченне підпокриття (що складається із одного елемента — самої множини X). ■

Задача 6.2. Доведіть, що дискретний простір є компактним тоді і лише тоді, коли він складається із скінченної кількості точок.

Розв'язок. Необхідність. Дискретний простір має вигляд $\left(X, 2^X\right)$. Припустимо, що простір компактний, а $S = \{G_i, i \in I\}$ — його *довільне* відкрите покриття. Оскільки простір компактний, існує скінченне підпокриття $P = \{G_k, k = 1, ..., n\} \subset S$. Одним із відкритих покриттів дискретного топологічного простору є база, яка складається із одноточкових множин. Якби простір складався б із нескінченної кількості точок, то в базі ми не змогли б виділити скінченну підсистему, яка сама була б покриттям. Отже, компактний дискретний простір повинен містити лише скінченну кількість точок.

Достатність. Якщо множина X містить скінченну кількість точок, то сукупність всіх підмножин множини X є скінченною. Інакше кажучи, яке б відкрите покриття ми не взяли, будь-яке підпокриття буде складатися із скінченної кількості множин. Отже, простір $\left(X, 2^X\right)$, що складається із скінченної кількості точок, є компактним. ■

Задача 6.3. Доведіть, що простір Зариського є компактним.

Розв'язок. Носієм простору Зариського є незлічена множина X, а топологія складається із множин, доповнення яких є скінченними. Нехай $S = \{G_i, i \in I\}$ — довільне відкрите покриття множини X, що містить нескінченну кількість точок. Виберемо деяку множину $G_{i_0} \neq X$, тоді $F_{i_0} = X \setminus G_{i_0}$ містить скінченну кількість точок: $x_1, x_2, ..., x_n$. Інакше кажучи, множина G_{i_0} містить майже всі точки множини X, за винятком точок $x_1, x_2, ..., x_n$. Виберемо в покритті S множини G_i, що містять ці точки: $x_1 \in G_1, x_2 \in G_2, ..., x_n \in G_n$. Отже, сукупність $G_{i_0}, G_{i_1}, ..., G_{i_n}$ утворить покриття всього простору. Це означає, що простір Зариського є компактним. ■

Задача 6.4. Доведіть, що простір $\mathbb{R}^n, n \geq 1$ не є компактним.

Розв'язок. Щоб довести, що простір $\mathbb{R}^n, n \geq 1$ не є компактним, достатньо указати деяке відкрите покриття, із якого неможливо виділити скінченне підпокриття. Прикладом такого покриття є система $P = \left\{ S(0,n) = \left\{ x \in \mathbb{R}^n : \sqrt{\sum_{i=1}^{n} x^2} < n \right\}, n \in \mathbb{N} \right\}$, яка складається із відкритих куль с центром в початку координат і радіусами, що дорівнюють n. Будь-яка скінченна підсистема $P_m = \{S_i(0,i), i = 1, ..., m\}$ сукупності P не може бути покриттям простору, адже об'єднанням цих множин була б куля

$S_m(0,m)$. В цю кулю не потрапить жодна точка, відстань від якої до початку координат перевищує m. Отже, простори $\mathbb{R}^n$, $n \geq 1$ не є компактними. ■

Задача 6.5. Доведіть, що для того, щоб множина $M \subset X$ була компактною необхідно і достатньо, щоб довільне відкрите в X покриття множини M містило скінченне підпокриття.

Розв'язок. Необхідність. Нехай M — компактна підмножина простору X, а $S = \{G_i, i \in I\}$— його довільне відкрите покриття. Розглянемо слід $\tilde{S} = \{\tilde{G}_i = G_i \cap M, i \in I\}$ покриття S на множині M. Цей слід також є відкритим в M покриттям множини M. Оскільки, за припущенням, підпростір (M, τ_M) є компактним, то із відкритого покриття $\tilde{S}$ можна вибрати скінченне підпокриття $\{\tilde{G}_{i_1}, \tilde{G}_{i_2}, ..., \tilde{G}_{i_n}\}$. Зважаючи на те, що множини $\tilde{G}_{i_1}, \tilde{G}_{i_2}, ..., \tilde{G}_{i_n}$ є частинами множини M, доходимо висновку, що множина $G_{i_1}, G_{i_2}, ..., G_{i_n}$ також утворюють відкрите в покриття X множини M.

Достатність. Нехай довільне відкрите покриття множини M містить скінченне підпокриття, а $\tilde{T} = \{\tilde{V}_i, i \in I\}$ — довільне відкрите в M покриття простору (M, τ_M). Нехай V_i є такою відкритою в X множиною, що $V_i \cap M = \tilde{V}_i$. З цього випливає, що система $T = \{V_i, i \in I\}$ утворює покриття множини M відкритими в X множинами. За умовою, існує скінченне підпокриття $V_{i_1}, V_{i_2}, ..., V_{i_n}$ покриття T. Отже, система $\{\tilde{V}_{i_1}, \tilde{V}_{i_2}, ..., \tilde{V}_{i_n}\}$ є скінченним підпокриттям покриття T. Це означає, що простір (M, τ_M) є компактним. ■

Задача 6.6. Доведіть, що замкнений відрізок числової прямої $\mathbb{R}$ є компактним.

Розв'язок. Розглянемо довільне покриття $S = \{G_i, i \in I\}$ відрізка $[a,b]$, що складається із відкритих в $\mathbb{R}$ множин. Доведемо, що воно містить скінченне підпокриття. З цього випливатиме, що відрізок $[a,b]$ є компактною множиною (див. задачу 6.5). Умовимось називати точку $x_0 \in [a,b]$ *позначеною,* якщо існує скінченна підсистема системи S, яка покриває замкнений відрізок $[a, x_0]$. Оскільки точка $x = a$ є позначеною, то множина M усіх позначених точок є непорожньою.

Покажемо, що точка $\eta = \sup M$ також є позначеною. Нехай $\eta \in G_{i_0}$. В такому випадку, оскільки множина G_{i_0} є відкритою, існує точка $\xi \in M$, така що $a < \xi < \eta$ і відрізок $[\xi, \eta]$ цілком міститься в G_{i_0}. Оскільки ξ — позначена точка, то існує скінченна система $G_{i_1}, G_{i_2}, ..., G_{i_n}$ системи S, що покриває відрізок $[a, \xi]$. Отже, система $G_{i_0}, G_{i_1}, G_{i_2}, ..., G_{i_n}$ покриває відрізок $[a, \eta]$, тобто $\eta \in M$. Покажемо тепер, що $\eta = b$. Припустимо, що $\eta < b$. Тоді, оскільки множина G_{i_0} є відкритою, існує таке число $\eta' \in (\eta, b)$ таке, що $[\eta, \eta'] \subset G_{i_0}$. Отже, підсистема $G_{i_0}, G_{i_1}, G_{i_2}, ..., G_{i_n}$ є покриттям відрізку $[a, \eta']$, тобто $\eta' \in M$. Це суперечить тому, що $\eta = \sup M$. Отже, точка b є позначеною, а значить, існує скінченна підсистема системи S, яка покриває замкнений відрізок $[a,b]$. ■

Задача 6.7. Доведіть, що замкнена підмножина компактного простору є компактною множиною.

Розв’язок. Нехай M — замкнена підмножина компактного простору X, а $\{F_\alpha, \alpha \in A\}$ — довільна центрована система замкнених в M множин. Оскільки M є замкненою в X множиною, то ця сукупність буде також центрованою системою замкнених в X множин. Оскільки X — компактний простір, то, за другим критерієм компактності, $\bigcap_{\alpha \in A} F_\alpha \neq \varnothing$. Отже, (M, τ_M) — компактний простір (з тієї ж причини). ■

Задача 6.8. Доведіть, що компактна підмножина хаусдорфова простору є замкненою.

Розв’язок. Нехай M — довільна компактна підмножина хаусдорфова простору X. Розглянемо довільну точку $x_0 \in X \setminus M$ (якщо $M = X$ або $M = \varnothing$, то доведення є тривіальним). Оскільки X — хаусдорфів простір, то для кожної точки $x \in M$ існують окіл U_x точки x і окіл V_x точки x_0, такі що $U_x \bigcap V_x = \varnothing$.

Очевидно, що система околів $\{U_x, x \in M\}$ утворює покриття компактної множини M відкритими в X множинами. Отже, (див. задачу 6.7) в цій системі існує скінченне підпокриття $\{U_{x_i}, i = 1, 2, ..., n\}$. Перетин $V_0 = \bigcap_{i=1}^{n} V_{x_i}$ є околом точки x_0 і не перетинається с об’єднанням $\bigcup_{i=1}^{n} U_{x_i}$, а значить, він не перетинається із множиною M. Отже, у кожної точки x_0 існує окіл V_0, що не містить точок множини M, тобто $M = \overline{M}$. ■

Задача 6.9. Доведіть, що будь-який компакт є нормальним простором.

Розв’язок. Нехай топологічний простір X — компакт, тобто є хаусдорфовим і компактним. Доведемо, що довільні непорожні диз’юнктні множини замкнені в X множини M і N мають відкриті околи, що не перетинаються.

З одного боку, оскільки M і N — замкнені підмножини компактного простору, то внаслідок задачі 6.7 вони є компактними. З іншого боку, оскільки X — хаусдорфів простір, то для довільної точки $x \in M$ і довільної точки $y \in N$ існують околи O_x і O_y, що не перетинаються. Зафіксуємо деяку точку $y \in N$. Введемо множини $V_y = \bigcap_{y \in N} O_y$ і $U_y = \bigcup_{x \in M} O_x$ окіл об’єднаємо всі відповідні околи всіх точок множини M. Множина U_y містить множину M (оскільки вона є об’єднанням околів всіх точок множини M), а множина V_y є околом точки $y \in N$ (оскільки вона є перетином всіх околів точки y). Отже, для довільної точки $y \in N$ існує відкрита множина U_y, що містить множину M, і відкритий окіл V_y, такі що $U_y \bigcap V_y = \varnothing$. Об’єднання околів V_y

всіх точок $y \in N$ утворює покриття множини N, тобто $\{V_y, y \in N\}$ — відкрите покриття множини N. Оскільки N — компактна множина, то в покритті $\{V_y, y \in N\}$ існує скінченне підпокриття $\{V_{y_i}, i = 1, ..., n\}$ множини N. Покладемо

$$U = \bigcap_{i=1}^{n} V_{y_i}, V = \bigcup_{i=1}^{n} V_{y_i}.$$

Оскільки всі множини U_{y_i} і V_{y_i} попарно не перетинаються, множини U і V є відкритими диз'юнктними множинами, що містять множини M і N. Отже, простір X — нормальний простір.■

Задача 6.10 (перший критерій зліченної компактності). *Доведіть, що для того щоб простір (X, τ) був зліченно компактним необхідно і достатньо, щоб кожна його нескінченна підмножина має принаймні одну граничну точку.*

Розв'язок. Необхідність. Нехай (X, τ) — зліченно компактний простір, а M — довільна нескінченна множина в X. Припустимо, усупереч твердженню, що M не має жодної граничної точки (має, не значить містить!). Це означає, що в множині M існує нескінченна послідовність різних точок $x_1, x_2, ..., x_n, ...$, що не має граничних точок. Побудуємо скінченну систему підмножин $\{F_n, n \in \mathbb{N}\}$, поклавши $F_n = \{x_n, x_{n+1}, ..., ...\}$. Із структури цих множин випливає, що будь-яка скінченна сукупність точок F_n має непорожній перетин, всі множини F_n є замкненими, але $\bigcap_{n \in \mathbb{N}} F_n = \varnothing.$

1). $\forall m \in \mathbb{N}$ $\bigcap_{n=1}^{m} F_n = F_m \neq \varnothing$.

2). Якщо припустити, що $F_n = \{x_n, x_{n+1}, ..., ...\}$ є не замкненою, то повинна існувати її точка дотику x, яка не належить F_n. В такому випадку в довільному околі цієї точки буде міститись хоча одна точка із F_n і вона не буде співпадати з x. Отже, точка x — гранична точка множини F_n, що суперечить припущенню про те, що послідовність $x_1, x_2, ..., x_n, ...$ не має граничних точок.

3). Якщо припустити, що $\bigcap_{n \in \mathbb{N}} F_n \neq \varnothing$, то має існувати точка x_m, яка належить всім множинам F_n. З іншого боку, за конструкцією множин F_n, точка x_m не може належати множинам F_n для $n > m$. Ця суперечність доводить, що $\bigcap_{n \in \mathbb{N}} F_n = \varnothing.$

Отже, ми побудували зліченну центровану систему замкнених множин, перетин яких порожній, що суперечить припущенню, що простір (X, τ) зліченно компактним.

Достатність. Нехай в просторі (X, τ) кожна нескінченна множина M має граничну точку. Доведемо, що простір (X, τ) є зліченно компактним. Для цього достатньо перевірити, що будь-яка зліченна центрована система $\{F_n\}$ замкнених множин має непорожній перетин. Побудуємо множини $\hat{F}_m = \bigcap_{k=1}^{m} F_k$. Оскільки система $\{F_n\}$ є центрованою, то замкнені непорожні множини $\hat{F}_m$ утворюють послідовність

$\hat{F}_1, \hat{F}_2, ..., \hat{F}_m, ...$, що не зростає. Очевидно, що $\bigcap\limits_{n\in\mathbb{N}} F_n = \bigcap\limits_{m\in\mathbb{N}} \hat{F}_m$. Можливі два варіанти: серед множин $\hat{F}_m$ є лише скінченна кількість попарно різних множин, або нескінченна кількість таких множин. Розглянемо ці варіанти окремо.

1). Якщо серед множин $\hat{F}_m$ є лише скінченна кількість попарно різних множин, то починаючи з деякого номера m_0 виконується умова $F_{m_0} = F_{m_0+1} = \dots$. Тоді твердження доведено, оскільки $\bigcap\limits_{m\in\mathbb{N}} \hat{F}_m = \hat{F}_{m_0} \neq \varnothing$.

2). Якщо серед множин $\hat{F}_m$ є лише нескінченна кількість попарно різних множин, то можна вважати, що $\hat{F}_m \setminus \hat{F}_{m+1} \neq \varnothing$. Оберемо по одній точці з кожної множини $\hat{F}_m \setminus \hat{F}_{m+1}$. Отже, ми побудували нескінченну множину різних точок, яка, за умовою, має граничну точку x^*. Всі точки $x_m, x_{m+1}, \dots$ належать множинам $\hat{F}_m$. Отже, $x^* \in \hat{F}_m$ $\forall m \in \mathbb{N}$. З цього випливає, що $\bigcap\limits_{m\in\mathbb{N}} \hat{F}_m \neq \varnothing$. ■

Задача 6.11 (другий критерій зліченної компактності). *Доведіть що для того щоб досяжний простір (X, τ) був зліченно компактним необхідно і достатньо, щоб кожна нескінченна послідовність точок із X має принаймні одну граничну точку.*

Розв'язок. Необхідність. Нехай (X, τ) — зліченно компактний простір, а $\{x_n\}_{n=1}^{\infty}$ — довільна послідовність точок із X. Розглянемо два варіанти.

1). Якщо послідовність $\{x_n\}_{n=1}^{\infty}$ містить нескінченну кількість різних точок, то множина $M = \{x_n, x_n \neq x_m\}$ є нескінченною. Із теореми 6.4 випливає, що існує точка x^*, яка є граничною. Оскільки простір (X, τ) є T_1-простором, то в довільному околі точки x^* існує нескінченна кількість точок множини M. Це означає, що точка x^* є граничною і для послідовності $\{x_n\}_{n=1}^{\infty}$.

2). Якщо послідовність $\{x_n\}_{n=1}^{\infty}$ містить скінченну кількість різних точок, то існує стаціонарна послідовність $x_{n_k} = x^*$, $k = 1, 2, \dots$. Таким чином, точка x^* э граничною точкою послідовності $\{x_n\}_{n=1}^{\infty}$.

Отже, в обох випадках послідовність $\{x_n\}_{n=1}^{\infty}$ має граничну точку.

Достатність. Нехай кожна нескінченна послідовність точок має принаймні одну граничну точку. Припустимо, усупереч твердженню, що топологічний простір (X, τ) не є зліченно компактним. Із теореми 6.4 випливає, що в X існує нескінченна множина M, що не має граничних точок. Виділимо в M послідовність попарно різних точок. Ця послідовність також не має граничної точки (інакше її гранична точка була б граничною точкою множини M). Отримане протиріччя з припущенням доводить наше твердження. ■

Задача 6.12. *Для топологічного простору* (X,τ) *із зліченною базою компактність еквівалентна зліченній компактності.*

Розв’язок. Необхідність. Нехай (X,τ) — компактний простір. Тоді із *довільного* відкритого покриття можна виділити скінченне покриття. Значить, скінченне покриття можна виділити і із зліченного відкритого покриття.

Достатність. Нехай (X,τ) є зліченно компактним простором, а $S=\{U_\alpha,\alpha\in A\}$ — його довільне відкрите покриття. Оскільки простори із зліченою базою мають властивість Ліндельофа (теорема 6.1), то покриття S містить підпокриття S', яке, внаслідок, зліченної компактності простору (X,τ) містить скінченне підпокриття S''. Отже, простір (X,τ) є зліченно компактним. ■

Задача 6.13. *Для досяжних просторів із зліченою базою компактність, зліченна і компактність і секвенційна компактність є еквівалентними.*

Розв’язок. $1\Leftrightarrow 2$. Для топологічного простору (X,τ) із зліченною базою компактність еквівалентна зліченній компактності (задача 6.12).

$2\Leftrightarrow 3$. В класі досяжних просторів із секвенційної компактності випливає зліченна компактність. Крім того, оскільки простір має зліченну базу, то із зліченної компактності випливає секвенційна компактність. Дійсно, якщо $x_1, x_2, ..., x_n, ...$ — довільна нескінченна послідовність в X, то внаслідок зліченної компактності X вона має граничну точку x^*. Розглянувши зліченну локальну базу $\{U_k(x^*)\}_{k=1}^{\infty}$, таку що $U_{k+1}(x)\subset U_k(x)$ (таку локальну базу можна утворити із будь-якої локальної бази $V_k(x)$, взявши як $U_k(x)=\bigcap_{n=1}^{k} V_n(x)$), можна взяти точки $x_{n_k}\in U_k\setminus U_{k+1}$ і утворити підпослідовність $\{x_{n_k}\}_{k=1}^{\infty}$, яка збігається до x^*. Отже, простір X є секвенційно компактним. ■